

HRVATSKA SEKCIJA NA VIII MARIOLOŠKOM KONGRESU (Zaragoza, 3.–9. X 1979)

Začetnik marioloških kongresa bio je mariolog i medievalist *prof. Karlo Balić*, hrvatski franjevac (Katuni, 6. XII 1899 – Rim, 15. IV 1977). On je 1950. započeo niz marioloških kongresa sa zadatkom istraživati pisana i druga svjedočanstva o vjerovanju, naučavanju, štovanju i pobožnosti prema Bogorodici. Na prvih pet kongresa (Rim 1950, Rim 1954, Lurd 1958, Santo Domingo 1963, Lisabon 1967) hrvatski su teolozi i povjesnici sudjelovali tek pojedinačno, a ovo je treći kongres na kojem sudjeluju kao zasebna radna grupa (Zagreb 1971, Rim 1975. i Zaragoza 1979.). Kongrese vodi *Papinska marijanska međunarodna akademija* u Rimu, kojoj je sada predsjednik dugogodišnji Balićev suradnik *dr Pavao Melada*, također hrvatski franjevac. Na prošlom i na ovom kongresu rad hrvatske sekcije organizirao je *Hrvatski mariološki institut* pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu kojem predstoji *dr Adalbert Rebić*. Ovaj kongres je okupio preko dvije stotine predavača iz 28 zemalja. Rad se odvijao u plenarnim sjednicama i jezičnim skupinama (hrvatska, njemačka, francuska, engleska, talijanska, španjolska, portugalska i poljska). Kod plenarnih sastanaka čitani su tematski značajniji referati i izvještaji o radu pojedinih sekcija. O radu hrvatske sekcije iscrpno je u dva navrata na ovom kongresu latinskim jezikom obavijestio potpredsjednik Hrvatskog mariološkog instituta *dr Predrag Belić*. Opća tema ovog kongresa bila je *Nauka i štovanje Bogorodice u 16. stoljeću*, tj. u vremenu kad su mariologija i marijanski kult došli pod udar kritike protestantizma, ali su u obnovi Katoličke Crkve u duhu Tridentskog sabora dobili i nove poticaje. U Hrvata je osim toga 16. stoljeće bitno obilježeno korjenitim društvenim, političkim i vjerskim promjenama zbog pada najvećeg dijela etničkog i političkog teritorija pod vlast Turaka.

Općenita društvena i politička zbivanja u 16. st. u Hrvatskoj osvijetlio je Eduard Peričić referatom *Štovanje Bl. Djevice Marije u Hrvatskoj u XVI stoljeću (svetišta i diplomatski izvori)*. Osvrnuo se na već poznate događaje, ali je iznio i niz novih svjedočanstava o relativno bogatom vjerskom životu u Hrvatskoj tog razdoblja. Ante Sekulić je svojim prilogom *Marija u bačkoj povijesti tijekom XVI stoljeća* pažljivo sabrao sve podatke o vjerskom životu u tom našem najsjevernijem etničkom području, koje je u to vrijeme bilo izvrgnuto turskom vrhovništvu i neprestanim turskim vojničkim pohodima.

vijaju hrvatska glagoljska i latinička književnost. Biserka Grabar je u prilogu *Hrvatski glagoljski marijanski apokrifi u XVI stoljeću* probrala marijanske tekstove apokrifnog porijekla, utvrdila njihovu prisutnost i raširenost kao i put kojim su prodrli u hrvatsku glagoljsku književnost i zatim utjecali na ostalu nabožnu literaturu, pobožnost puka i slikarsko stvaranje.

U južnoj Hrvatskoj, napose u njezinim kulturnim središtima Dubrovniku i Splitu, cvate u to vrijeme književnost na latinskom i na hrvatskom jeziku. Prilog Augustina Akrapa *Hrvatska lijepa književnost XVI stoljeća (glagoljska, hrvatska, latinska)* istakao je opći doprinos te književnosti u marijanskim temama. Na prepjeve Zdravomarije i Zdravokraljice kod Džore Držića, na pjesme Nikole Dimitrovića, Nikole Nalješkovića i na zbir marijanskih pjesama Mavra Vetranovića posebno se osvrnuo Miho Demović u prikazu *Marija u dubrovačkoj renesansnoj književnosti XVI stoljeća*. O hrvatskim pjesmama Bogorodici Marka Marulića govorio je uz Akrapa i Ante Katalinić u prilogu *Marija u duhovnoj izobrazbi hrvatskih redovnica 16. stoljeća prema djelima Bazila Gradića i Petra Lucića*, jer je otac „oca hrvatske kritične povijesti“ Ivana Lucića u svojoj rukopisnoj zbirci za potrebe redovnica *Vrtal* (Trogir, 1573 - 1595) sačuvao neke Marulićeve pjesme, čak autografe. Katalinić je također analizirao Gradićeve tiskana djela *Libarce od dievstva i dievickoga bitja* (Venecija, 1567) i *Libarce vele duhovno i bogoljubno od molitve* (Venecija, 1567) i pružio uvid u redovničku formaciju u našoj Crkvi toga vremena. Marulićeve latinske pjesme i djelo *De institutione bene beateque vivendi* obradio je pod vidom doprinosa marijanskoj pobožnosti Gabrijel Hrvatinić u prilogu *Hrvatski latinisti 16. stoljeća o Mariji*.

U hrvatskoj narodnoj marijanskoj literaturi 15. i 16. st. zasebno mjesto zauzimlju tzv. Gospini plačevi. O njima je pod naslovom *Marijini dijaloški plačevi u hrvatskoj književnosti XVI vijeka* izvijestio Nikica Kolumbić obrazloživši da su se oni razvili iz narativne pjesme „Ot muki Hrstovi“ iz 14. st. U slijedećem vijeku poprimili su dva razvojna tipa: raniji, dramatski i mlađi, dijaloški. Ovi dijaloški nose značajke literarnog stvaralaštva kasnog srednjeg vijeka sa stilskim oznakama gotike, a utjecali su na stvaralaštvo hrvatskih renesansnih pjesnika. Osobita im je važnost kao štiva za šire, nepismene slojeve naroda kojem su bili značajno sredstvo vjerničke formacije i izražavanja. Neki od tih plačeva pisani su i glagoljicom, jer u to vrijeme zajednički se razljevještaj Josipa Leonarda Tandarića *Hrvatski marijanski oficiji XVI stoljeća* upozorio je na osobitu vrstu nabožne literature koja je kod Hrvata prisutna od 14. st. u glagoljskim i latiničkim rukopisima, a koncem 15. i tijekom 16. st. u tiskanim djelima. Pružio je pregled njihovog sadržaja i popis poznatih izdanja. Anton Benvin je u izlaganju *Glagoljski „Oficii blaženie devi Marie“ biskupa Šimuna Kožičića Benje (1530)* ukazao na takvo glagoljsko izdanje Marijinog oficija u Rijeci kao i na ostalu literarnu i izdavačku djelatnost biskupa Kožičića u korist vjernika koji su poznavali hrvatsku glagoljicu. Marijin oficij i ostale oficije srednjeg vijeka za uporabu vjernika, ali i mnoge druge molitve, sadrži molitvenik Katarine Frankopanke, žene Nikole Zrinskog Sigetskog. O tom je izvijestio Franjo Emanuel Hoško priopćenjem *Marijini naslovi u molitveniku „Raj duše“ Nikole Dešića*. S tim književnim djelom iz 1560. započinje u zapadnoj i sjevernoj Hrvatskoj hrvatska književnost na narodnom jeziku i latiničkom

pismu. Na još jedno djelo, koje je nastalo na području sjeverne Hrvatske, upozorio je Josip Turčinović u prilogu *Marija u Postilama Vramčevim*. On je analizom ustanovio da su marijanske propovijedi Antuna Vramca vjerne katoličkoj tradiciji i teologiji i predstavljaju dokument o takvom propovijedanju u nas.

Hrvatska je u 16. st. dala i teologe koji su pisali latinski svoja djela. Redovito su djelovali izvan domovine, ali se može pretpostaviti da je odjek te djelatnosti bio prisutan i u domovini. Njihov rad svakako pripada hrvatskoj literaturi i vjerskom zbivanju. Ferdinand Stipe Čavar predstavio je naučavanje o uznesenju bl. Djevice Marije kod *Jiřja Dragišića* (1440–1520); Bernardin Filinić je u *Sermones aurei* (Tuluza 1521) *Tome Illyricusa iz Vrane* otkrio dvadeset i pet marijanskih propovijedi, a posebno se osvrnuo na propovijedi o Marijinom bezgrešnom začeću. Prof. Marija Brida je brižljivo analizirala spis *Benedikta Benkovića „Naviguum beatae Mariae Virginis”* (Lion, 1538), a Marijan Biškup je govorio o teološkom doprinosu hrvatskih dominikanaca u 16. st. marijanskom naučavanju i upozorio na niz teologa iz dominikanskog reda, napose na *Klementa Ranjinu i Alberta Gliričića*.

Adalbert Rebić je u predavanju *Najvažniji mariološki biblijski tekstovi u hrvatskim protestantskim prijevodima Sv. Pisma* podvrgao literarnoj analizi prijevod Novoga Zavjeta Antuna Dalmatina i Stjepana Konzula Istranina (Tubingen, 1562) i pokazao da su hrvatski protestanti točno preveli sva marijanska mjesta u Bibliji. Katehetičku djelatnost hrvatskih protestanata, napose njihove katekizme, istražio je Predrag Belić i rezultate istraživanja predočio u izlaganju *Marija u prvim evangeličkim i katoličkim katekizmima Slovenaca i Hrvata (1550–1560)*. On je također dao potpun pregled katoličkih katekizama 16. st. i posebno naznačio katekizam Aleksandra Komulovića *Nauk krstjanski za narod slovinski (1582)* kao izvorno djelo koje je izraz katekizamskog standarda u južnoj Hrvatskoj i značajno sredstvo vjerničkog izobražavanja u ono vrijeme.

Predavanja Branka Fučića (*Stara katedrala sv. Marije u Osoru*), Ante Škobalja (*Petar Hektorović o Mariji i neobični prikaz Žene i Zmaja u pustičnjačkoj Dragovoj spilji iznad Murvice kod Bola na otoku Braču*) i Anđele Horvat (*Slika Bogorodice u Medimurju iz g. 1552*) pružila su nove dokaze i nove spoznaje s područja likovnih umjetnosti o marijanskom kultu u različitim dijelovima Hrvatske. Josip Ante Soldo je referatom *Pojavljivanje novih marijanskih ikonografskih tipova kroz XVI stoljeće* uspješno sintetizirao slikarska djela tog vremena u nas i postavio odrednice koje su karakteristične za likovno izražavanje u nas.

Dvadeset i dva referata hrvatske sekcije na Osmom mariološkom kongresu osvijetlili su mnoge manifestacije i uočili karakteristike tih manifestacija marijanske misli i štovanja u nas u 16. st. Ti referati oslanjaju se prvenstveno na dokumente marijanske teologije i pobožnosti, ali imaju vrijednost također iz perspektive proučavanja hrvatske crkvene prošlosti, napose povijesti teologije, povijesti crkvene umjetnosti i povijesti kršćanske literature.

F. E. Hoško